

dişi Ebî Zerrî'l-Ğıfârî adıyla yayımlanmıştır (Bombay 1407/1989). Ebû Zerr'in hayatına dair müstakil eserler de yazılmıştır. Bunlar arasında Salâh Azzâm'ın *Şehîdül-kelime Ebû Zer el-Ğıfârî* (Kahire 1966); Abdülhalîm Mahmûd'un *Ebû Zer el-Ğıfârî ve's-şüüy'ıyye* (Kahire 1976, 1981); Muhammed Ali es-Sûrî'nin *Aşdağı ehli zamânihi Ebû Zer el-Ğıfârî el-iştirâki'l-muâtîrid* (Beyrut 1979); Muhammed Azraf'ın *Ebû Zer el-Ğıfârî* (Dakka 1980); Mahmûd Şelebî'nin *Hayâtü Ebî Zer* (Beyrut 1981); Muhammed Ali'nin *Hel kara'te Ebâ Zer* (Beyrut 1981); Muhsin el-Emin'in *Ebû Zer el-Ğıfârî* (Beyrut 196?); Münîr Gadbân'ın *Ebû Zer el-Ğıfârî ez-zâhidül-mücâhid* (Zerkâ 1390/1970); Abdülmecid Muhammed el-Aktaş'ın *Ebû Zer el-Ğıfârî ve ârâ'ü-hû fi's-siyâse ve'l-iktisâd* (Amman 1405/1985); Ali b. Sâib el-Amrî'nin *en-Nübze fî tercemeti Ebî Zer ve târihi Rebeze* (Riyâd 1407) ve Hüsnî Şeyh Osman'ın *Hâzâ Ebû Zer: Târîhu'l-hayâti'l-ictimâ'ıyye ve's-siyâsiyye ve'l-iktisâdiyye fi'l-müctema'i'l-İslâmî* (Cidde 1410/1990) adlı eserleri sayılabilir. Ebû Zer hakkında Farsça olarak yazılmış eserler de vardır. Bunlardan Ali Rızâ Allahyârî'nin *Ebû Zerr-i Ğıfârî* (Tahran 1964) ve Muhammed Muhammedî İştihârdî'nin *Sîmâ-yi Ebû Zerr-i Ğıfârî: Şehîd-i Rebeze* (Kum 1974) adlı eserleri zikredilebilir. Ali Şeriatî'nin *Ebû Zerr-i Ğıfârî'si* (Meşhed, ts.), Abdülhamîd Cûde es-Sehâr'ın aynı adı taşıyan Arapça eserinin Şii rivayetlerle genişletilmiş Farsça tercümesinden ibarettir. Ali Şeriatî'nin bu tercümesi Salih Okur tarafından *Sosyal Adaleçî Ebû Zer-i Ğıfârî* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1987). A. J. Cameron'un da *Abû Dharr al-Ghifârî an Examination of his Image in the Hagiography of Islam* (London 1973) başlıklı bir çalışması vardır.

Türk Ansiklopedisi'nde Ebû Zer el-Ğıfârî hakkında, "Hazret-i Peygamber tarafından özellikle övülen dört uludan biridir (ötekiler: Ali, Selman ve Mikdâd)" denmesi (XIV, 283), bu konuda Şii kaynaklara bağlı kalındığı kanaatini uyandırmaktadır. Zira çeşitli meziyetleri sebebiyle Hz. Peygamber'in övdüğü pek çok sahâbî vardır. Bu eserdeki bilgileri tekrarlayan diğer bazı ansiklopedilerde de Ebû Zer hakkında yanlış bilgilere rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 144-181; Buhârî, "İlim", 10; a.m.lf., *el-Târîhu'l-kebir*, II, 221; Müslim, "İmâret", 16-17; İbn Mâce, "Muḳaddime", 11; Tirmizî, "Menâkıb", 35; Vâkıdî, *el-Megâzî*, bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 80, 336, 346, 354; III, 555; IV, 219-237; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Koçyiğit), I, 62; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 2, 67, 152, 195, 252-253; Ya'kübî, *Târîh*, II, 124, 163, 171-174; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 510; Mes'ûdî, *Mürâcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 348-351; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 215; IV, 61-65; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fuhâmî'l-eşer* (nşr. Ali Hasan), Kahire 1975, s. 140, 174, 364; a.m.lf., *Telbîsü iblîs*, Kahire 1340, s. 172, 173, 187, 190; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 113-116, ayrıca bk. İndeks; a.m.lf., *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 357-358; VI, 99-101; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, II, 46-78; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 327-332; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 62-64; a.m.lf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 90-91; Muttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, XIII, 311-318; *Tecrid Tercemesi*, V, 26-27; A. Süheyl Ünver, *İstanbul'da Sahâbe Kabirleri*, İstanbul 1953, s. 28; L. Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, Paris 1954, s. 158-159; Münîr Muhammed Gadbân, *Ebû Zer el-Ğıfârî ez-zâhidül-mücâhid*, Zerkâ 1390/1970; Tabâtabâî, *el-Mizân fî tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut 1393-94/1973-74, IX, 247-266; Rif'at el-Avdî, *el-İktisâdü'l-İslâmî ve'l-fikrül-mu'âşır I*, Kahire 1974, s. 376-381; Ali Şeriatî, *Ebû Zerr-i Ğıfârî*, Meşhed, ts.; Muhammed Cevâd Âlî'ül-Fakih, *Ebû Zer el-Ğıfârî*, Beyrut 1400/1980; Abdülmecid Muhammed el-Aktaş, *Ebû Zer el-Ğıfârî ve ârâ'ü-hû fi's-siyâse ve'l-iktisâd*, Amman 1405/1985; Hüsnî Şeyh Osman, *Hâzâ Ebû Zer*, Cidde 1410/1990; Ulrich Haarmann, "Abû Dharr-Muhammed's Revolutionary Companion", *MW*, LXVIII/4 (1978), s. 285-289; Abdülhâdî el-Fadlî, "Kabru Ebî Zer", *el-Mevsim*, II/8, Şam 1990, s. 1357-1366; *TA*, XIV, 283; M. Th. Houtsma, "Ebû Zerr", *IA*, IV, 61; "Ebûzer el-Gaffârî", *İst.A*, IX, 4860-4861; J. Robson, "Abû Dharr", *EI*² (İng.), I, 114-115.



ABDULLAH AYDINLI

EBÛ ZER el-HALEBÎ

(أبو ذر الحلي)

Ebû Zer Muvaffakuddîn Ahmed b. İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî (ö. 884/1480)

Muhaddis, Şâfiî fakihî,
edip ve tarihçi.

9 Safer 818'de (20 Nisan 1415) Halep'te doğdu. Babaannesi, Ömer b. Muhammed el-Acemî'nin kızı olduğu için babası gibi Sibt İbnü'l-Acemî olarak da tanınır. İlk tahsiline babasının yanında başladı. Daha sonra İbn Hatîb en-Nâsirîyye, İbn Mektûm er-Rahbî ve Şemsü's-Selâmî'den fıkıh, İbnü'l-Azâzî ve Şemsü'l-Malatî'den Arapça, İbn Hacer el-Askalânî ve diğer bazı muhaddislerden hadis okudu.

Ebû Zer önceleri edebiyata ilgi duymuş ve bu alanda birçok eser telif etmiştir. Daha sonra çalışmalarını hadis ve fıkıh sahasında yoğunlaştırmış, üstün zekâsı ve güzel ahlâkı sebebiyle hocası İbn Hacer'in takdirini kazanmıştır. Son yıllarında hâfızasını kaybetmiş ve gözleri görmez olmuştur. 15 Zilkade 884'te (28 Ocak 1480) vefat eden Ebû Zerr'in hayır sahibi, çevresinde daima saygı gören, zâhid ve alçak gönüllü bir ilim adamı olduğu rivayet edilir.

Eserleri. 1. *Mevlidü'n-nebiyyi'l-a'zam*. Hz. Peygamber'in doğumundan ve kısaca hayatından bahseden bir eserdir (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 7886/2). 2. *Ḳurretü'l-ayn fî tazli's-şeyḫayn ve's-şihreyn ve's-sıbtayn*. Hulefâ-yi Râsîdîn ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin hakkında yazılmıştır (Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 1186/2). 3. *en-Nâzırü's-şahîh 'alâ Câmi'i's-şahîh* (Süleymaniye Ktp., Kadızâde Mehmed, nr. 72). Bunların dışında kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *et-Tavzîh li-mübhemâti'l-Câmi'i's-şahîh*, *Mübhemâtü Müslim*, *Künûzü'z-zeheb fî târihi Haleb* (İbnü'l-Adîm'in *Buğyetü't-taleb* adlı eserine yazdığı zeyil), *Şerhu's-Şifâ'*, *Şerhu Meşâbihi's-sünne*, *Risâle fi'l-amel bi-rub'i'l-usturlâb*, *Arûsü'l-efrâh fîmâ yukâlû fi'r-râh*, *İkdü'd-dürer ve'l-le'âl fîmâ yukâlû fi's-silsâl*, *el-Hildâlül-müstenîr fi'l-izâri'l-müstedîr*, *et-Tavzîh li'l-evhâmi'l-vâkı'a fi's-şahîh* (Sehâvî, I, 198-199; *Keşfü'z-zunûn*, I, 292; Brockelmann, II, 76).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, I, 198-200; Süyûtî, *Naẓmü'l-ıkyân* (nşr. Philip K. Hitti), New York 1927, s. 30-31; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 339; *Keşfü'z-zunûn*, I, 249, 292, 553; II, 1012, 1054, 1133, 1151, 1325, 1520, 1583, 1701, 2046; Râgıb et-Tabbâh, *J'lâmü'n-nübela' bi-târîhi Halebi's-sehba'*, Halep 1342/1923, I, 25-27; V, 279; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 222-223; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 76; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 134; Zirikî, *el-A'âm*, I, 85.



ALİ ÖNGÜL

EBÛ ZER el-HEREVÎ

(أبو ذر الهروي)

Ebû Zer Abd b. Ahmed b. Muhammed el-Herevî (ö. 434/1043)

Şahîh-i Buhârî râvilerinden
Horasanlı hadis hâfızı.

Kendisinden nakledildiğine göre 355 (966) veya 356 (967) yılında Herat'ta doğdu. Memleketinde, dedelerinden Semmâk'e nisbet edilerek İbnü's-Semmâk